

Mehparə Alış qızı Quliyeva, Nəzakət Bəylər qızı İmamverdiyeva, Afət Aban qızı Bayramova⁷¹
MİLLİ LƏYAQƏT HİSSİNİN GÖZLƏNİLMƏSİNDƏ VƏTƏNDAŞLIQ BORCUNA SADİQ QALMAĞIN
ƏN TƏSİRLİ YOLU, ÖZ İŞUNƏ DAİM NƏZARƏT ETMƏKDİR

Son illərdə respublikamızın milli-mənəvi, sosial-iqtisadi həyatında baş verən əsaslı dəyişikliklərə istinad edərək belə qənaətə gəlindi ki, milli-ləyaqət hissi təkcə cəmiyyətin sosial-iqtisadi tarazlığını deyil, həm də mənəvi tarazlığını silkələyərək yeni fəaliyyət tərzini, həyata, insanlara, yaşamağa, yeni baxışlar, yeni düşüncə tərzini tələb edir. Cəmiyyətin ictimai-siyasi həyatında mühüm rol oynayan iqtisadi-istehsal münasibətlərinin yenidən qurulması buna gətirib çıxarmışdır ki, qurub-yaradan, nəyi isə inkişaf etdirən insanın özü bu gün meydana çıxardığı sosial-iqtisadi dəyişikliklər içərisində dəyişməyə, yeniləşməyə, yeni münasibətlər, yeni keyfiyyətlər əldə etməyə məcbur olmuşdur. Azadlıq və demokratiyanın yaratdığı sərbəstlik şəraitində insan ictimai və hüquqi qanunlar çərçivəsində qalmaqla kifayətlənmir, bu qanunlara öz münasibətlərini bildirir, ona özünəməxsus yanaşma tərzini tələb edir. Belə bir şəraitdə bir çox uşaq və gənclər milli-mənəvi borcunun gözlənilməsindən, xüsusən davranış normalarının düzgün başa düşülməsindən uzaqlaşır. Müasir gənclik bunu dərk etməlidir ki, harada olursa-olsun, tutduğu vəzifəsindən asılı olmayaraq öz qürurunu, milli-mənəvi dəyərlərini, milli davranış tərzini həmişə qorumalı və bununla başqalarına nümunəvi təsir mənbəyi olmalıdırlar. Bu gün milli respublikamızda, həyata keçirilən köklü və önəmli dəyişikliklər yalnız o halda səmərəli nəticə verə bilər ki, onu həyata keçirən şəxslər bütün münasibətlərində öz milli-mənəvi hissini hər şeydən uca tutsunlar. Belə bir ağır və çətin vəzifənin yerinə yetirilməsi bizim gələcəyimiz olan gənclərin üzərinə çox ağır və məsuliyyətli olan vəzifələr qoyur. Məhz buna görə də gənclər müasir dəyişikliklərin mənəvi tələbatını ödəmək ruhunda tərbiyə olunmalıdırlar. Həyat sübut etmişdir ki, insanın mənəvi aləminə, onun heysiyyətinə ilk növbədə insanlar üçün güclü təsir vasitəsi olan sözlə onları xeyirxahlığa, nəzakət və təvazökarlığa, milli-mənəvi davranış tərzinin gözlənilməsinə doğru istiqamətləndirmək mümkündür.

Bu gün müstəqilliyinə qədəm qoyduğumuz Azərbaycan Respublikası neçə yüzilliklərdən görə bilmədiyi bir iş görüb. Belə ki, o öz taleyini öz əlinə alıb, istiqlalıyyət qazanıb, müstəqil dövlət yaradıb, onun inkişafı üçün qabaqcıl dövlətlərlə eyni cərgədə hərəkət edir. Bu yolda çalışanların, fədakarlıq edib həyatlarını xalqın xoşbəxtliyi uğrunda qurban verənlərin qəbirləri üstündə hələ də ot bitməyib, onların qohum-əqrəbələri hələ də qara libasdan çıxmayıb, ürəyimizin bir parçasını qoparmış namərd qonşuların xarabalıqlara çevirdiyi şəhər və kəndlərdə qu deyirsən, qulaq tutulur. Bunu da qeyd etmək istərdim ki, böyük hünər, cəsarət, itkilər bahasına başa gətirdiyimiz azadlığın sütunlarını möhkəmləndirmədən, onun bərbəzəyini vurmada, onun başı üzərində xatircəmlik taxtapuşu yaratmadan bizlərə bol maddi və mənəvi həzz verəcəyinə inam bəsləmək olmaz.

Biz bir anlığa əcdadlarımızı xatırlayaq. Nənə və babalarımız öz namazını qılıb qurtarandan sonra, Allah dərgahına üz tutub, dua edərək öz arzularını belə bildirirdi: “Pərvərdigara, qışı mülayim, yazı yağışlı et, qürbətədkilərin, kimsəsizlərin, yetim-yesirlərin dadına yet. İlahi, sən adamları şeytan şərinədən, məkri niyyətlərdən qoru”.

Bu ibrətamiz fikirdən belə qənaətə gəlirik ki, bu gün bizdən qeyrətli hərəkət tələb olunur, ağıllı, düşünülmüş, qanunauyğun hərəkət, Allah yolunu tutub gənclərimizi milli-mənəvi dəyərlər ruhunda tərbiyə etmək hərəkəti düşünülmüş, ağıllı münasibətə hərəkətə təkən verən əsas vasitə isə xalqını sevən, dönməz əqidəli, yüksək məsləkli, ağıl və kamal sahibi olan, peşəsindən, vəzifəsindən, asılı olmayaraq bütövlükdə bütün xalqın birliyi tələb olunur.

O birlikdənkə, onun barəsində yalnız uca kürsülərdən danışılmasın, həm də həyatda, əməli işdə bu vəzifə borcu ağıl və kamalla, vicdanlı əqidə borcu ilə öz əksini tapsın.

Əsl xalq birliyinin mənəvi təminatı, ilk növbədə böyük-kiçik münasibətlərinin bəşəri təsirinə malikliyindən, onun səmimiyyətdən, təmənnaşılığından, insanlığın və bütönlükdə insani davranışın bərqərar olmasından, qıtlığın, məhrumiyətlərin toruna düşüb geri qalmamaqdan, fəzilətləri uca tutmaqdan ibarətdir.

Bizim Azərbaycan elində belə bir ibrətamiz məsəl var: Əgər ağsaqqal pis əməllərinə görə gənclərin etimadını itirib, yaxud yeniyetmə, gənc təkcə baş girmək, nə yolla olursa olsun yalnız pul qazanmağı qarşısına yeganə məqsəd qoyubsa, özündən böyüklərin üzünə ağ olub, valideynlərinə cavab qaytarıb, kiçiklərə biganə münasibət bəsləyirsə, o, özündən küsməlidir. Necə deyərlər: Nə tökübsən aşına, o da çıxar qaşığına.

Pedaqoji fəaliyyət dövründə tez-tez təmasda olduğumuz yaşlı nəslin nümayəndələrinin cəmiyyətdəki fəal ictimai-siyasi fəaliyyətinin, tapşırılmış iş üçün yüksək məsuliyyət hissəsinin, nümunəvi əxlaqın, dərin ağıl və kamalın – bunların barəsində xalq içərisində hörmət-izzət qazanmasının canlı şahidi olmuşuq. Belə adamların hər bir sözü, hər bir hərəkəti, hər bir düşüncəsi, təmayülü və meyli, hər bir məqsədi, hər bir niyyəti özündən böyüklər və kiçiklər üçün nümunədir. Belə insanlar özü və başqaları qarşısında daim məsuliyyət daşıyırlar. Bu hər şeydən əvvəl insanın daxili ləyaqəti və mənəvi zənginliyi ilə əlaqədardır.

Ləyaqət, mənəvi zənginlik isə insanın öz daxili mənəvi aləminə müntəzəm nəzarət etməsi və özünü dərk etməsi ilə mümkün olur. Çünki belə insan ancaq bu yolla özünün kim olduğunu, cəmiyyətdə nə üçün yaşadığını, nə kimi mövqə tutduğunu dürrüst və dərinləndirərək dərk edə bilər.

⁷¹ Bakı Dövlət Universiteti

Təsadüfi deyildir ki, qədim Çində ali məktəblərə ancaq valideynlərinə böyük hörmət bəsləyənləri, öz adət və ənənələrini qoruyub saxlayanları qəbul edirmişlər.

Tarixi şəxsiyyətlər gözəl deyiblər: Əsl və həqiqi insan odur ki, başqaları onun əlindən, dilindən və əməlindən ziyan görməsin. Görkəmli filosoflar dəfələrlə göstərmişlər ki, insanın mənəvi aləminin məzmununu ədalət, səxavət, şücaət, hikmət, iffət və şəfqət təşkil edir. Sənin şirin dilin və sözün yoxdursa, sus, danışma. Söz var insanı yola gətirir. Söz var insanı yoldan çıxarar. Lovğalığın sonu xəcalət və ölümdür.

Deyirlər bir dəfə Yunanıstanın böyük filosofu, dünyanın “əxlaq peyğəmbəri” adlandırılan Sokratdan: “İnsanda ən çox nəyi qiymətləndirirsən?” sualına filosof tərəddüd etmədən belə cavab verir: “İnsaniyyətliliyi”, “Bəs insaniyyətlilik dedikdə nəyi başa düşürsən?” sualına isə mütəfəkkir “insana layiq keyfiyyətləri” – deyər cavab verir.

Həmçinin keçən əsrdə İngiltərədə ictimai islahatlar uğrunda mübarizə aparan məşhur Çariz Dikkensə buna bənzər sual verilir. “Siz bu qədər çalışıb nə islahatı keçirmək istəyirsiniz?” Yazıçı cavab verir ki, “İnsaniyyət və xeyirxahlıq islahatı”.

Biz bu gün çəkinmədən deyər bilərik ki, indiki bəşəriyyət üçün ən zəruri islahat məhz insanlıq və xeyirxahlıq islahatıdır. İnsanların insanlığa və xeyirxahlığa olan ehtiyacı indi heç bir dövrlə müqayisə edilməz dərəcədə artmışdır.

Özünü-tərbiyə məhiyyət etibarilə çox cəhətli bir proses olub, insanın yaşadığı ictimai şəraitlə, aldığı təlim və tərbiyənin xarakteri ilə üzvi surətdə əlaqədardır. Bu mənada tərbiyə işi tərbiyəçinin istədiyi sifətləri tərbiyə olunan adama aşılması üçün onun psixologiyasına, yəni dünyagörüşünün, əxlaq və zövqünün iradə və xarakterinin, vərdiş və adətlərinin, qabiliyyət və marağının, habelə cismani xüsusiyyətlərinin inkişafına aydın məqsədlə və müntəzəm surətdə təsir göstərərək istiqamət verməsindən ibarətdir. Bu insanların fəallığının artırılması, onların özlərinin ən yüksək mənəvi keyfiyyətlərini inkişaf etdirilməsi, bütün davranış qaydalarına riayət etmələri, hərə bir işi şüurlu surətdə yerinə yetirmələri cəhətdən ictimai məhiyyətə malikdir.

Özünü-tərbiyə insanın kamilləşməsi ilə, özünü istər mənəvi, istərsə də fiziki cəhətdən cəmiyyətdəki mövqeyi və yaxud cəmiyyətdə tutmaq istədiyi mövqeyə uyğunlaşdırmaq meyli ilə əlaqədardır. Həyat sübut etmişdir ki, uşaq və gəncləri özünü-tərbiyə ruhunda istiqamətləndirmək üçün müəllim-tərbiyəçilər hər bir işdə uşaq və gəncin fərdi xüsusiyyətlərini bilməli, onlarda özünü-tərbiyəyə tələbat hissini yaratmalıdır. Bu hissi hər bir gəncdə yaratmaq o deməkdir ki, o həyata, öz davranış normalarına şüurlu şəkildə yanaşır və səmərəli fəaliyyət göstərmək üçün özündə müəyyən keyfiyyətlər tərbiyə etmək zərurətini dərk edir. Uşaq və gənclərin müasir dövrün tələbinə uyğun əxlaq normaları ruhunda tərbiyə olunması üçün özünü-tərbiyə insanın özündə müəyyən müsbət əlamətləri inkişaf etdirmək, mənfi xüsusiyyətlərin qarşısını almaq meylinin yaranması ilə şərtlənir.

Deməli, özünü-tərbiyə hər bir uşaq və gəncdən xüsusi və ağıllı hazırlıq tələb edir. yəni uşaq və gənclər ilk növbədə bilməlidirlər ki, ona hansı nöqsanlardan canını qurtarmaq, nə kimi keyfiyyətləri özündə aşılamaq vacibdir. Belə bir məqsədə nail olmaq üçün uşaq və gənclər öz üzərində daim şüurlu, planauyğun, müntəzəm və məqsəduyğun surətdə işləməlidir.

Qədim dünyanın məşhur filosofu Sokrat göstərdi ki, öz zəif cəhətlərinə bələd olmayan insan, özünə də bələd deyildir. İnsanın özünə bələd olması üçün özünə kənardan baxmağı, nöqsan və müsbət cəhətlərini dərk etməyi bacarmalıdır. A.A.Bakıxanov özünün “Təhzibul-Əxlaq” adlı əsərində yazırdı: “Mərd o adamdır ki, öz eybini özgənin eybindən artıq görsün... Gözlü o adamdır ki, özünü görə bilsin”. Fransız alimi J.Mişel görün nə gözəl deyib: “İnsanın günəşi insanın özüdür. İnsan özü-özünün xüsusi promiteyidir”. Özünü-tərbiyə insan həyatında elə bir fonomendir ki, dünyada heç bir qüvvə onu əvəz edə bilməz. Özünü-tərbiyə yüksək əxlaqi şüura istinad edir.

Aparılmış elmi-pedaqoji və psixoloji tədqiqatlar sübut etmişdir ki, özünü-tərbiyənin əsas istinad nöqtələrindən biri özünə nəzarətdir. Özünü-tərbiyəni özünənəzarətdən kənarda təsəvvür etmək olmaz. Özünü-tərbiyə ancaq özünə nəzarət sayəsində mümkün olur, insan özünənəzarət etməyi, öz hərəkət və davranışına kənardan baxa bilməyi, öz nöqsanlarını görməyi, öz əməllərində yaxşını pisdən, xeyri-şərdən, fəziləti qəbahətdən düzgün ayırd etməyi bacarmalıdır ki, bunun əsasında da öz xarakterindəki qüsurları islah etsin, özünü-tərbiyə edə bilsin.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu. Bakı 2009
2. Əliyev H. Fəal həyat mövqeyinin formalaşması: mənəvi tərbiyənin təcrübəsi və aktual problemləri. Bakı, Azərşəf 1979
3. Qasımova L., Mahmudova R. Pedaqogika. Bakı 2012
4. Quliyev S., Quliyeva M. Gənclərin tərbiyəsində aqillərin nəsihət və vəsiyələri. Bakı 2012

Açar sözlər: vətəndaşlıq borcu, ləyaqət, mənəvi zənginlik

Ключевые слова: гражданский долг, достоинство, духовное богатство

Keywords: a civic duty, advantage, spiritual riches

Постоянный самоконтроль как наиболее эффективный метод сохранения чувства национального достоинства и верности гражданскому долгу

Резюме

Современная молодежь должна осознавать, что независимо от местонахождения, возраста и занимаемой должности необходимо всегда сохранять гордость, национально-духовные ценности, национальный образ поведения, являясь образцом подражания для других. Достоинство, духовное богатство появляются в результате самосознания и регулярного самоконтроля человека над своим духовным миром.

Constant self-checking as the most effective method of fidelity to a civic duty and preservation of feeling of national advantage

Summary

DİL VƏ ƏDƏBİYYAT.

The modern youth should realise, that irrespective of a site, age and a post it is necessary to keep always pride, national-cultural wealth a national image of behaviour being the sample of imitation for others. Advantage: spiritual